

РОЗДІЛ 7.
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

ІНВАЙРАМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО
ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тетяна Білик, асистент кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF ENVIRONMENTAL EDUCATION FOR
CHILDREN: EUROPEAN EXPERIENCE

Tatiana Bilyk, assistant of the Department of Primary School Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті звернено увагу на особливості використання інвайраментального підходу в процесі екологічного виховання молодших школярів. Нами запропоновані завдання для учнів, виокремлено напрямки впливу інвайраментального підходу на екологічне виховання школярів.*

***Ключові слова:** інвайраментальний підхід, екологічне виховання, молодші школярі.*

***Abstract.** The article draws attention to the peculiarities of using the environmental approach in the process of environmental education of younger schoolchildren. We proposed tasks for students, highlighted the areas of influence of the environmental approach on the environmental education of schoolchildren.*

***Key words:** environmental approach, ecological education, younger schoolchildren.*

Євроінтеграційна політика нашої держави впливає на світоглядні орієнтири суспільства, актуалізує проблему емпатійного ставлення населення до навколишнього середовища, корекції ціннісних природничих установок та утвердження гуманного соціально-морального ставлення людини до природи. Формування екологічно-доцільної поведінки молодших школярів передбачає володіння ними ґрунтовними знаннями про рівноцінний симбіоз людини та природи, усвідомлення екологічних проблем нашої держави та здатність до пошуків шляхів їх вирішення; прояв гуманного ставлення до навколишнього середовища та активну участь у його збереженні. Виховання високоморальної культури поведінки дитини у природі відбувається під впливом різноманітних чинників. У наукових дослідженнях Н. Бібик, О. Біди, О. Грошовенко, Н. Лисенко, О. Пруцакової, З. Плохій, Г. Пустовіт та ін. акцентується увага на необхідності використання інноваційних підходів до формування основ екологічної культури підростаючого покоління та можливостях предметів початкової школи у реалізації завдань екологічної освіти і виховання молодших школярів. Серед інноваційних підходів до викладання природничої освітньої галузі виокремлюємо інвайраментальний підхід, що спрямований на максимальне занурення дитини у світ природи, налагодження гармонійних стосунків з природним довкіллям.

На думку Т. Юр'євої, використання інвайраментального підходу в освітньому процесі молодших школярів має на меті сформувати дбайливе ставлення до навколишнього середовища через забезпечення «живого спілкування» з ним. Використання такого підходу дає можливість викликати особистісні установки на взаємодію з природою, поставити себе на місце того чи іншого природного об'єкта, зануритися у його простір, ситуацію чи обставини, активно та самостійно діяти. Дослідниця наполягає на тому, що варто пам'ятати, що недооцінка важливості морально-етичних почуттів під час споглядання навколишнього середовища, як показує практика, призводить до прагматичного засвоєння матеріалу, збайдужілого ставлення до природи. Імплементация інвайраментального підходу у процес вивчення природничої освітньої галузі сприяє:

– *пізнавальному розвитку дитини* (створення умов для пізнавальної діяльності, експериментування з природним матеріалом, систематичних спостережень за об'єктами природи; формування інтересу до явищ природи, пошуку відповідей на питання, які цікавлять дитину);

– *еколого-естетичному розвитку* (звернення уваги дитини до оточуючих природних об'єктів, формування вміння бачити красу природного світу, різноманітність його фарб і форм);

– *оздоровлення дитини* (використання екологічно безпечних матеріалів для оформлення інтер'єру, іграшок; грамотне оформлення, озеленення території, створення умов для екскурсій, уроків на свіжому повітрі);

– *формуванню моральних якостей дитини* (створення умов для регулярного догляду за живими об'єктами і спілкування з ними, виховання почуття відповідальності, бажання і вміння зберегти навколишній світ природи);

– *формуванню екологічно грамотної поведінки* (молодший школяр має бути здатен до раціонального природокористування, догляду за тваринами, рослинами; помічати естетичну виразність природи, уміти насолоджуватися нею та цінувати);

– *екологізація різних видів діяльності дитини* (створення умов для самостійного дослідження та вивчення природничого матеріалу молодшими школярами; використання природного матеріалу на усіх уроках у початковій школі і т.д.) [6].

У своїх дослідженнях Ю. Швабл наголошує на важливості інвайраментального підходу, що передбачає, в свою чергу, засвоєння природничих уявлень на основі цінностей переживання, відносин і творчості; застосування ігор, цікавих бесід, різноманітних видів діяльності, які б сприяли розвитку почуття власної гідності, допомогли б учням стати більш відкритими, доброзичливими, комунікативними, активними у розв'язанні різного роду життєвих ситуацій [5, с. 34]. О. Грошовенко наполягає на тому, що інвайраментальний підхід яскраво презентує пріоритет гуманістичних цінностей у діяльній взаємодії молодшого школяра з природним довкіллям. У процесі навчання дитина має на внутрішньому, глибинному рівні зрозуміти, що природа є колицкою життя, а завдання людини оберігати та дбати про неї. Тому важливо у контексті цього підходу, на думку дослідниці, забезпечити максимальний вплив на емоційно-чуттєву сферу учнів, а також сприяти розвитку інтелектуальної та дієво-практичної сфери [1, с. 3]. Доречним буде використання під час уроків, екскурсій *пластичних етюдів* (учні відображають рухами основні дії об'єктів природи, наприклад «Осіній листочок», «Весняна квітка», «Сніжинка», «Бджілка-трудівниця», «Вальс планет»); *ігор-драматизацій, театральних постановок* (діти входять в ролі природних об'єктів та інсценізують їх діяльність, наприклад «Розмова двох кішок», «Рукавичка»); *словотворчої діяльності* (діти збагачують словниковий запас, наприклад, вправи «Зроби комплімент квіточці», «Подружися із кошениєм»); *прийомів перевтілення* (пропонуємо дітям уявити себе певними об'єктами природи та розповісти про себе). Наприклад:

Сонячний промінчик

Уявіть себе сонячним промінчиком, який опускається на землю та дарує усім тепло, радість. Від його дотику розквітають квіти, гучно щебечуть птахи, переливаються усіма кольорами веселки краплинки води, гучніше дзюрчить струмок. Які почуття Вас наповнюють? Що Ви відчуваєте?

Ялинка

Уявіть себе на місці ялинки, яку хочуть зрубати на новорічне свято. Опишіть свої відчуття.

Виконуючи подібні вправи, діти ідентифікують себе із тими чи іншими об'єктами природи, переживають їх емоції як свої власні, що сприяє засвоєнню екологічних норм та правил поведінки. В основу кожного завдання має бути покладена реальна, особистісно значуща, цікава, емоційно збагачена ситуація, спрямована на розвиток у дитини здатності

власною працею зберегти окремі об'єкти довкілля. Як приклад пропонуємо декілька ситуацій:

Лісове озеро

Миколка з своїм другом Васильком пішли до парку на прогулянку. Посеред парку хлопці побачили красиве озеро, по якому плавали лебеді. Птахи були величні та прекрасні. Але все навкруги було встелене сміттям: валялися пусті бутилки, пакети.

- Треба прибрати, – сказав Миколка.
- Та ні, давай краще інше місце пошукаємо для розваг, – відповів Василько.
- Та й пішов.
- Перед лебедями соромно, – подумки промовив Миколка. І взявся збирати сміття.

Проаналізуй позицію обох хлопчиків. Скажи, а як би вчинив ти?

Ромашка

Оленка та Миколка після канікул у бабусі повернулися додому, в місто, до батьків. Вранці мама повела Оленку до дитячого садочка. На клумбі Оленка побачила красиву, білосніжну ромашку, на її пелюстках переливалися краплинки роси. Ромашка пахла теплим літом та медом. Оленка підбігла до ромашки та захотіла зірвати її, щоб подарувати мамі.

Як ти вважаєш, чи зірве дівчинка квітку? Щоб ти зробив би на її місці?

Друг

Наступила холодна осінь. Йшли затяжні дощі, дув пронизливий вітер.

Оленка та Миколка сиділа вдома, у теплій та затишній оселі, та пили теплий чай. Раптом, за вікном їхнього будинку почулося чиєсь жалібне скавчання. Діти визирнули у вікно, на дворі вони побачили маленьке цуценя, що прибілося до їхнього двору. Песик був худий та втомлений, він дивився на дітей великими, сумними очима. Оленка та Миколка одягнулися, вийшли на вулицю, погукали цуценя на ганок будинку, винесли йому поїсти. А потім поставили ящик з теплим хутром, де цуценя зручно вместилося та заснуло.

А як би вчинив ти? Розкажи, чи допомагаєш ти бездомним тваринам.

Таким чином, інвайраментальний підхід пропагує побудову гармонійних стосунків дитини та навколишнього середовища. Учні засвоюють основи гуманної поведінки у довкіллі, які згодом трансформуються в особистісну поведінкову культуру. Інвайраментальний підхід реалізується в завданнях, які сприяють збагаченню емоційно-ціннісного досвіду спілкування молодших школярів з природою, вибору правильної позиції, екологічно доцільного типу поведінки в природі. Позитивний результат розв'язання завдань такого типу слугує зразком дбайливого, милосердного ставлення до природи. Особливе місце займають вправи, в яких пропонується дітям виконати конкретні завдання: впізнати, повернути на місце, виконати операцію, дію, надати допомогу. У процесі виконання таких завдань учні набувають умінь спостерігати, зіставляти, порівнювати, виділяти основне, бачити проблему і вчасно приходити на допомогу.

Список використаних джерел

1. Грошовенко О.П. Формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у позаурочній виховній роботі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2007. 16 с.

2. Грошовенко О.П., Пахальчук Н.О., Стахова І.О. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning»*: conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. С. 31-34.

3. Карук І.В. Дефінітивний аналіз і сутність поняття «експериментальна діяльність». Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія, 2020. Випуск 61. С. 30–35.

4. Крутій К.Л., Стахова І.А. Природничо-наукова підготовка майбутніх учителів початкової школи засобами STEAM-освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні

методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Випуск 51 / редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 391–395.

5. Соціально-психологічні засади становлення екологічно орієнтованого способу життя особистості : монографія / Ю.М. Швалб, О.Л. Вернік, О.О. Вовчик-Блакитна, О.В. Рудоміно-Дусятська [та ін.]; за ред. Ю.М. Швалба. К.: Педагогічна думка, 2015. 216 с.

6. Юр'єва Т. Сучасні підходи до ознайомлення дошкільників з природою. URL: http://kp-pnvo.pp.ua/wp-content/uploads/2019/04/st_yuruuva.pdf

7. Rudyshyn, S., Stakhova, I., Sharata, N., Berezovska, & T., Kravchenko, T. (2021). The Effects of Using a Case Study Method for Environmental Education. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. Vol 20, No 6 (2021). P. 319-340. URL : <https://doi.org/10.26803/ijlter.20.6.17>.

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

Ольга Граб, здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD)
Мукачівський державний університет (Україна)

ANALYSIS OF THE CONCEPT OF «ENVIRONMENTAL COMPETENCE»

Olha Hrab, student of higher education (PhD)
Mukachevo State University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкривається сутність поняття «екологічна компетентність», подано результати контент-аналізу визначення поняття «екологічна компетентність» у вітчизняних наукових працях, схарактеризовано критерії екологічної компетентності вихователя дітей дошкільного віку.*

***Ключові слова:** компетентність, екологічна компетентність, діти дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the essence of the concept of «ecological competence», presents the results of content analysis of the definition of «ecological competence» in domestic scientific works, characterises the criteria of ecological competence of preschool children's educator.*

***Key words:** competence, environmental competence, preschool children.*

Одним з провідних підходів системи освіти є компетентнісний підхід як до розвитку особистості, так і до процесу її навчання і виховання. Компетентнісний підхід розглядається як спрямованість освітнього процесу на досягнення кінцевих результатів, якими є сформованість відповідних компетенцій і компетентностей. В концепції екологічної освіти України наголошується, що вагомою передумовою до гармонійного розвитку держави є набуття громадянами екологічних знань та формування свідомої, екологічно доцільної поведінки.

Становлення світогляду людини відбувається упродовж всього життя. Започаткування цього процесу припадає на період дошкільного дитинства. В означений віковий період дітьми здобуваються знання про об'єкти та явища природи, встановлюються причинно-наслідкові зв'язки між змінами у природі та діяльністю людей, закладаються інтереси та переконання екологічного спрямування, виформовуються базові особистісні якості (сприйнятливність, допитливість, відповідальність тощо), які слугують підґрунтям для усвідомленого ставлення до природного довкілля, його збереження та захисту. Означені надбання становлять зміст природничо-екологічної компетентності дитини дошкільного віку.

Професія вихователя покликана формувати в дітей дошкільного віку уявлення про природне довкілля та основ екологічно доцільної поведінки. Розуміння майбутніми вихователями законів природного довкілля та прихованих причинно-наслідкових зв'язків, що відбуваються між об'єктами природи є передумовою до прояву ціннісного ставлення до